

UNIVERSITATEA „OVIDIUS” DIN CONSTANȚA
ȘCOALA DOCTORALĂ
DE TEOLOGIE
DOMENIUL DE DOCTORAT TEOLOGIE

MESAJUL TEOLOGIC
AL NOULUI TESTAMENT ÎN
COLINDELE ROMÂNILOR

TEZĂ DE DOCTORAT
REZUMAT

Conducător de doctorat:

I.P.S. Prof. Univ. Dr. Prorector Teodosie Petrescu

Student-doctorand,
Pr. Florea Radu

CONSTANȚA, 2013

C U P R I N S

INTRODUCERE	7
CAPITOLUL I: Românii-unicul popor latin de rit ortodox. Coordonate fundamentale	17
I. 1. Istoricul poporului român, colonizarea și creștinarea	17
I. 2. Colindatul – datină ancestrală a poporului român	25
CAPITOLUL II: Colindele românești și fundamentul lor scripturistic	34
II. 1. Colindele Nașterii Domnului	34
a. Periplul Sfintei Fecioare Maria pentru a-L naște pe Mântuitorul	34
b. Nașterea după trup a Domnului Iisus Hristos	41
c. Natura se bucură și participă la Nașterea Domnului	55
d. Închinarea Magilor de la Răsărit. Colindul Stelei (privire diacronică)	57
e. Fuga în Egipt. Uciderea pruncilor și sfârșitul lui Irod	69
II. 2. Colindele perioadei pascale	71
a. Învierea lui Lazăr	71
b. Intrarea Domnului în Ierusalim (Floriile) în colinde	74
c. Cina cea de Taină, trădarea lui Iuda și prinderea Mântuitorului	80
d. Procesul Mântuitorului, aducerea la Pilat și sfârșitul lui Iuda	86
e. Batjocorirea, Răstignirea și Moartea Domnului. Natura ia parte la durerea Sfintei Fecioare	96
f. Îngroparea, paza mormântului, nimicirea iadului și Învierea lui Hristos	110
g. Sutașul Longhin – cel dintâi mărturisitor al Învierii	120
h. Bucuria Învierii Domnului în colinde. Arătările după Înviere	122
i. Înălțarea Domnului (Ispasul) în colinde	131
j. Rusaliile și invocarea ploii în colinde	135

II. 3. Maica Domnului în colindele românilor	141
a. Fecioara Maria – Născătoare de Dumnezeu	141
b. Maica Sfântă își caută Fiul și se tânguiește la Răstignirea Domnului	145
c. Maica Domnului – mijlocitoarea lumii	149
d. Preacinstirea Sfintei Fecioare Maria	154
CAPITOLUL III: Colindele religioase românești – coduri populare de morală creștină	157
III. 1. Păcatul strămoșesc în colinde	157
III. 2. Răscumpărarea în colinde	168
a. Mântuirea obiectivă	168
b. Mântuirea subiectivă	171
III. 3. Preamărirea virtuților (dragostea, bunătatea, cinstea, cumpătarea, dărnicia, bărbăția, răbdarea) în colinde	173
III. 4. Idei filantropice (pacea, munca, dreptatea, patriotismul) în colinde	184
III. 5. Înfierarea patimilor (avariția, minciuna, înșelătoria, beția, desfrâul) în colinde	193
III. 6. Sfârșitul lumii, Judecata Universală, Raiul și iadul în colinde	198
CAPITOLUL IV: Sfinții Andrei, Vasile cel Mare și Ioan Botezătorul în colindele tradiționale românești	205
IV. 1. Sfântul Apostol Andrei – primul colindător creștin la români	205
a. Viața Sfântului Apostol Andrei cel Întâichemat	205
b. Activitatea misionară a Sfântului Apostol Andrei	208
c. Sfântul Apostol Andrei – creștinător al geto-dacilor	209
d. Personalitatea Sfântului Apostol Andrei reflectată în colinde	214
IV. 2. Începutul anului și ocrotirea Sfântului Vasile cel Mare în colinde	219

IV. 3. Sfântul Ioan – mâna robului ce botează pe Stăpânul	233
a. Botezul Domnului în colinde	233
b. Imaginea Sfântului Ioan Botezătorul în colinde	240
CAPITOLUL V: Comuniunea omului cu momentele religioase și cu natura în	246
versurile colindelor	
V. 1. Ocrotirea pruncilor în colinde	246
V. 2. Prețuirea firii înconjurătoare și legătura ei cu omul în colinde	253
V. 3. Originea materiilor cultice (grâu, vin, mir și busuioc) revelată în tainele colindelor	264
CONCLUZII	272
BIBLIOGRAFIE GENERALĂ	281
ABREVIERI	306
CURRICULUM VITAE	309
DECLARAȚIE DE ONESTITATE ȘTIINȚIFICĂ	312

Cuvinte cheie: colind, datină, creștinism, romanizare, tradiție, scripturistic, popular.

MESAJUL TEOLOGIC AL NOULUI TESTAMENT ÎN COLINDELE ROMÂNILOR

Pentru a cunoaște și înțelege un om, trebuie să-i cunoști familia și mediul social. Pentru a cunoaște și înțelege un popor, trebuie să-i cunoști istoria. Dar pentru a cunoaște și pătrunde ființa unui popor, trebuie să-i cunoști spiritualitatea, tradițiile, obiceiurile. Punerea într-o lumină nouă a imaginii creștinismului popular românesc reflectat în colinde și mai ales redescoperirea acestor nestemate ale spiritualității românești în fața societății contemporane, au constituit motivația alegerii acestei teme de cercetare doctorală.

În ființa poporului român, un loc de prim rang îl ocupă *COLINDELE*, adevărate perle pe diadema spiritualității naționale. Ele vestesc cea mai mare bucurie pe care a trăit-o lumea de la crearea ei – Nașterea în peștera sărăcăcioasă a Betleemului a Însuși Fiului lui Dumnezeu Întrupat din Fecioara Maria, Mântuitorul nostru Iisus Hristos, precum și toate evenimentele primordiale din calendarul creștin. S-a scris și s-a vorbit mult despre colinde, despre felul în care le-au înțeles strămoșii noștri, le-au trăit, le-au simțit; despre modul în care le-au transmis peste veacuri. În ele descifrăm sufletul lor bogat, sufletul lor plin de credința în Dumnezeu, sufletul lor tare și puternic, rezemându-se în toate vâltorile istoriei pe credința în Dumnezeu. Din acest tezaur de colinde, răspândit în Muntenia, în Moldova lui Ștefan cel Mare și Sfânt, în Transilvania și Banat, în Dobrogea și în toate părțile locuite de români, desprindem mărturii fără putere de tăgadă despre statornicia, dreapta credință și continuitatea noastră creștinească și românească.

Pentru a oferi o punte între trecut și prezent, **capitolul întâi** prezintă coordonatele fundamentale ale poporului român – unicul popor latin de rit ortodox. Născuți din osmoza daco-romană și sfințiți de Evanghelie, românii sunt singurul popor care pășește în istorie ca popor creștin. Romanitatea și creștinismul sunt cele două coordonate care-l definesc, particularizându-l între popoarele pământului. În ciuda tuturor vicisitudinilor prin care a trecut, cărora a trebuit să le facă față, a ieșit de fiecare dată biruitor, împlinindu-și, cu ajutorul lui Dumnezeu, chemarea și misiunea sa în istorie și în creație. Aici, între Carpați, Dunăre și Marea Neagră, poporul român, primul în timp care a umanizat acest spațiu și singurul care l-a ocupat statornic, și-a consolidat existența, scriindu-și propria sa istorie națională, culturală și

religioasă¹. Acest lucru făcându-l pe renumitul Ioan G. Coman să afirme cu îndreptăţire că “românii sunt singurul popor neolatin de credinţă ortodoxă şi singurii ortodocşi de origine latină”², această stare de fapt fiind posibilă graţie prediciei Sfântului Apostol Andrei pe teritoriul ţării noastre, lucru confirmat de vechile izvoare istorice, de toponime şi de tradiţiile religioase, ce îl prezintă pe creştinătorul strămoşilor noştri –Sfântul Apostol Andrei.

Despre geţii din Dobrogea, care s-au luptat cu armata persană a lui Darius, părintele istoriei, Herodot, spunea că “sunt cei mai viteji şi mai drepti dintre traci” (Istorii, IV,93)³, dovadă a vigurozităţii viţei româneşti, care a rezistat tuturor valurilor de popoare migratoare ce s-au perindat pe meleagurile ţării noastre. Începând cu secolul II î.Hr. elementele de civilizaţie romană încep să pătrundă în mediul geto-dac, culminând cu anul 106 d.Hr., când în urma celui de-al doilea război daco-roman, Decebal – conducătorul Daciei este învins de către împăratul Romei – Traian, iar Dacia devine provincie romană. Pentru a-şi consolida stăpânirea în Dacia, împăratul Traian aduce aici, pe lângă legiunile de soldaţi romani, a V-a Macedonica şi a XIII- Gemina, “mulţimi nesfârşite de colonişti din întreg Imperiul Roman, urmaţi îndeaproape şi de negustorii dornici de schimburi comerciale”⁴. Fără îndoială că dintre coloniştii aduşi din Siria, Asia Mică şi Peninsula Balcanică, vor fi fost şi creştini; deasemeni, între negustorii veniţi aici din toate părţile Imperiului Roman, se presupune că au fost şi creştini, care venind în contact cu populaţia din Dacia, făceau cunoscută noua învăţătură⁵.

Legat de romanitate şi creştinism în contextul etnogenezei poporului român, renumitul istoric Radu Vulpe afirma: “Suntem un popor prin excelenţă romanic. Latinitatea constituie caracterul esenţial al limbii noastre al culturii, al conştiinţei noastre. A fost stimulentele energiei noastre etnice, căruia îi datorăm puterea de supravieţuire, capacitatea de rezistenţă, voinţa de libertate şi unitate, ... valori spirituale ale civilizaţiei romane păstrate neîntrerupt şi cultivate ca însuşiri de căpetenie ale neamului nostru”⁶. Este cunoscut că noi, românii, am constituit şi rămânem piatra de hotar a latinităţii creştine în Răsăritul Europei.

¹ Pr. Conf. Dr. Alexandru M. Ioniţă, *Din Trecutul Bisericii şi Patriei Noastre*, Editura Ex Ponto, Constanţa, 2001, p. 5.

² Ioan G. Coman, *Scriitori bisericeşti din epoca străromână*, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1979, p. 364.

³ Mihai Bărbulescu, Dennis Deletant, Keith Hitchins, Şerban Papacostea, Pompiliu Teodor, *Istoria României*, Editura Corint, Bucureşti, 2002, p. 27.

⁴ Constantin C. Giurescu, Dinu C. Giurescu, *Istoria Românilor din cele mai vechi timpuri până astăzi*, ediţia a II-a, Editura Albatros, Bucureşti, 1975, pp. 93-94.

⁵ Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Editura Episcopiei Dunării de Jos, Galaţi, 1996, pp. 13-14.

⁶ Prof. Univ. Acad. Radu Vulpe, *Romanitate şi Creştinism, coordonate ale Etnogenezei Române*, în volumul, *De la Dunăre la Mare. Mărturii Istorice şi Monumente de Artă Creştină*, Editura Arhiepiscopiei Tomisului şi Dunării de Jos, Galaţi, 1977, p. 16.

Importanța creștinismului ca fenomen social, spiritual și istoric al lumii romane a determinat pe mulți istorici să se aplece cu maximă profunzime asupra sa. Alături de romanizare, factorul esențial al creștinismului în nașterea poporului român, a fost deseori subliniat. Ca o componentă a civilizației greco-romane, creștinismul se constituie într-un argument solid în favoarea continuității noastre etnice. Vestigiile de sorginte creștină ale romanizării, ocupă un loc special în interpretarea istoricilor, fie pentru valoarea lor în sine, fie pentru semnificația lor strâns legată de spiritualitatea luată ca atribut al ființei noastre etnice. Fiindcă este de neconceput orice considerație istorică legată de românii de lângă Carpați și de pe ambele maluri ale Dunării, până la Mare, fără a înțelege mai întâi, fondul sufletesc creștin, plămădit cu deosebită grijă de Creștinătorul poporului nostru – Sfântul Apostol Andrei. Mulțumită prediciei Sfântului Andrei, acest fond sufletesc al strămoșilor noștri era deja creștin la începutul simbiozei daco-romane. În *Acta Sanctorum* se precizează că “mulți dintre barbari au primit creștinismul cu simplitate și au disprețuit viața trecătoare pentru credința în Hristos”⁷.

Credința statornică în Hristos a strămoșilor noștri a avut adesea ca mijloc de exprimare și de propovăduire colindul. De aceea, în cea de-a doua parte a capitolului întâi este prezentată această datină ancestrală. Asemănându-se îngerilor din vechime, ce cântau deasupra peșterii Betleemului: “Slavă întru cei de sus lui Dumnezeu și pe pământ pace, între oameni bunăvoire!” (Luca II, 14), colindătorii de la noi vestesc an după an, la fereastra sufletului fiecărui român, Nașterea Mântuitorul Hristos precum și principalele adevăruri și evenimente cuprinse în Sfânta Scriptură, după cum vom vedea din prezentarea celorlalte capitole. Datină străveche, cu mult anterioară creștinismului, colindatul a fost inițial, se pare, un ritual menit să pună în valoare forța magică a cuvântului, actului, gestului, precum și a armoniei (ritm, ulterior și melodie), chemate să “modeleze” favorabil noul ciclu temporal⁸.

Colindatul este un obicei de origine romană, după cum afirma și ilustrul scriitor Bogdan Petriceicu Hasdeu, spunând că atunci când au fost aduși în Dacia de către împăratul Traian, romanii “n-au uitat ca să-și aducă cu ei credințele, obiceiurile, religia și limba – acest tezaur atât de scump al strămoșilor”⁹. Așadar, colindele își au izvorul în vechile sărbători de iarnă ale romanilor. Din punct de vedere etimologic, termenul românesc “colindă”, derivă din latinescul “calendae”, conservarea consoanei “l” în poziție intervocalică, unde ar fi trebuit să

⁷ Haralambie Mihăescu, Gheorghe Ștefan, Radu Hâncu, Vladimir Iliescu, Virgil C. Popescu, *Izvoarele Istoriei României*, Editura Academiei Române, București, 1970, p. 725.

⁸ Vasile V. Filip, *Universul colindei românești*, Editura Saeculum I.O., București, 1999, p.12.

⁹ Bogdan Petriceicu Hasdeu, *Folcloristica*, volumul II, ediție critică, note, variante, comentarii de Ioan Oprișan, Editura Saeculum I.O., București, 2008, p. 172.

devină “r”, datorându-se, după părerea lui Alexandru Rosetti, influenței termenului slav “kolenda”¹⁰. Acest termen a fost generat, se pare, tocmai de viziunea ciclică asupra timpului, căci etimonul său este posibil să nu fie verbul latin “calo-calare” (=a chema), ci cuvântul grec “kalindo”, care înseamnă rotire, întoarcere, solstițiu. Obiceiul legându-se, în principiu, de accețiunea arhaică a sărbătorii ca sfârșit al ciclului temporal și totodată început al noului An (lat. “annulus”=inel), accețiune de o rezistență atât de tenace încât, prelungită în orizont creștin, a determinat migrarea colindatului dinspre sărbătorile de iarnă înspre cele de Paști (sărbătoare a primăverii, asociată începutului noului an agrar și probabil Anului Nou așa cum îl sărbătoreau vechii romani în timpul Republicii)¹¹.

Legat de etimologia cuvântului Crăciun, păreri lingviștilor sunt împărțite. Învățătură slavist Miklosich propune o ipoteză fantezistă, anume că ar deriva din slavul “Krăčun”, neluând în considerare că vechii slavi au împrumutat acest cuvânt de la români. Autorii Glosarului editat de Academia Română la începutul secolului trecut, Laurian – Maxim, propun etimologia cuvântului Crăciun din “Carnatione”, Întruparea Cuvântului. Renumitul Bogdan Petriceicu Hasdeu propune latinescul “Crastinum” (de mâine); profesorul Aron Densușianu susține etimologia Crăciun - “creationem” (naștere). Pericle Papahagi propune etimologia Crăciun - “calationem” (chemare, convocare), de la chemările adresate mulțimii de către preoți, în prima zi a lunii, pentru a li se vesti sărbătorile lunii ce începea. Părintele profesor Emilian Cornițescu este de părere că “semnificația filologică a cuvântului Crăciun se poate pune în legătură cu izvorul biblic în care identificăm radicalul cara (qara) - a chema, a numi, a striga, urmat de forma veche românească cea - pământ la care se adaugă o terminație arhaică un, care poate fi și un numeral cardinal - un. Laolaltă se traduc „cheamă de pe pământ“ sau „cheamă Cel unul de pe pământ“, expresie care consună cu cântările de Crăciun „Hristos pe pământ“. Tera se preface cum amintește cântarea bisericească, într-o peșteră pentru Cel Necuprins. Termenul propus este Caraceaun, care se apropie cel mai mult decât termenii latini susținuți de filologi”¹². Deși păreri lingviștilor rămân împărțite, majoritatea teologilor consideră justă etimologia “creationem”, naștere, creație, dar discuțiile sunt departe de a se fi încheiat.

Colindele românești sunt păstrate și apreciate pentru valoarea lor teologică. Ele sunt înmiresmate de parfumul cel mai ales al evlaviei noastre creștinești și strămoșești, sunt o

¹⁰ Alexandru Rosetti, *Colindele religioase la români*, Librăriile Cartea Românească și Pavel Suru, București, 1920, p. 18.

¹¹ Vasile V. Filip, *op. cit.*, p.13.

¹² Pr. Prof. Univ. Dr. Emilian Cornițescu, *Vechiul Testament – izvor spiritual al limbii române*, Editura Europolis, Constanța, 2008, p. 167.

transpunere în formă populară cântată a credinței noastre ortodoxe. Ele sunt inspirate din Sfânta Scriptură și Sfânta Tradiție, din slujbele divine și din iconografie. În colinde respiră puternic duhul creștin și se păstrează ceva din frăgezimea cultului creștin primar. În versurile lor duioase și pline de credință, se descifrează sensurile adânci ale unei trăiri religioase autentice, bazate pe mărturia de nezdruncinat a drepte credințe. Ele prezintă ascultătorilor dogma ortodoxă înveșmântată în straiul idilic și naiv al versului popular al colindei. Nici una din învățăturile de bază ale credinței creștine nu este uitată sau nefolosită în colindele noastre românești¹³.

În **capitolul al doilea** al lucrării sunt prezentate colindele românești și fundamentul lor biblic. La români, colindele sunt expresia Sfintei Scripturi, a adevărurilor teologice, sunt teologhisirea patristică a îndumnezeirii omului, transmisă prin viu grai, din tată în fiu, drept și adevărat, neștirbită cu nimic, reactualizată anual la casa fiecărui creștin de către vestitorii Întrupării Fiului lui Dumnezeu. Drept urmare, capitolul debutează cu prezentarea colindelor Nașterii Domnului. Colindele religioase românești se întrec în a descrie în versuri pline de o duioșie rară peripețiile diverse prin care a trebuit să treacă Maica Domnului în lungul drum către Bethleem, căutând un loc prielnic pentru Nașterea Fiului lui Dumnezeu.

Creștinii români ascultă și astăzi cu emoție colindele de la Nașterea Domnului și iau parte cu tot sufletul la peripețiile numeroase prin care trece Maica Domnului, înduioșându-se de suferințele ei, aprobând toate acțiunile și gesturile ei și simțindu-se la final, după atâtea încercări, plini de o bucurie nestăpânită, sinceră și copilărească, la vestea Nașterii Pruncului Iisus. Nașterea Domnului nostru Iisus Hristos, “Mesia cel mult dorit”¹⁴, este slăvită în colindele religioase într-un mod cu desăvârșire solemn. Sărbătoarea se manifestă atât în planul pământesc cât și în cel ceresc. Toată făptura saltă de bucurie față de nesfârșita dragoste a lui Dumnezeu care face ca Fiul Său să se nască în chip minunat dintr-o Fecioară nevinovată. “Iată, Fecioara va lua în pânțece și va naște Fiu și vor chema numele lui Emanuel” (Isaia VII, 14).

Imaginația populară îmbracă acest tablou al Nașterii Domnului în cele mai minunate culori cu cele mai variate tonuri și cu cele mai alese sentimente. Cadrul pitoresc în care se desfășoară acțiunea Nașterii, fiorii tainei care cuprind toată natura, măreția momentului și simplitatea sa adâncă au dus mentalul popular pe cele mai înalte culmi de inspirație și de creație. Acțiunea se petrece în Țara Sfântă. Începe cu pelerinajul Maicii Domnului în sânul

¹³ Pr. Prof. Dr. Nicolae Necula, *Colindele în viața românilor*, în “Glasul Bisericii”, anul XLVIII, 1989, nov.-dec., nr. 6, p. 65.

¹⁴ Pr. Prof. Dr. Nicu Moldoveanu, *Antologie de colinde pentru cor mixt*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1999, p. 10.

larg al naturii căutând loc să nască și găsim acest loc în ieslea bourenilor cuminți. Steaua confirmă Nașterea și îi călăuzește pe magi. Păstorii se închină. Îngerii se veselesc. Irod se tulbură și ucide pruncii. Maica Domnului fuge cu Pruncul în Egipt. Este interesant de observat cum, la un moment dat, acțiunea se petrece în Țara Românească. Astfel, Maica Domnului caută loc să nască:

“P-ângă Murăș, p-ângă Tisă”¹⁵.

Pentru a scăpa de Irod, Sfânta Fecioară Maria, nu mai fuge în Egipt:

“Pruncu-n brațe că-și lua,

Cărăruia-și de-apuca.

Cărăruia drept la munți,

Drept la munți, la munți cărunți”¹⁶.

Ca traseu al călătoriei Maicii Domnului se indică Țara Ungurească, Săsească și Românească, toate fiind înglobate în una și aceeași frumoasă țară, patria noastră – România. În acest mod românii întăresc ideea de unitate națională.

În acest sens, Nașterea Mântuitorului prezisă de profeții Vechiului Testament, se înfiripă în versuri simple, dar cu profunde semnificații dogmatice: Fiul lui Dumnezeu, Cel dinaintea de veci, S-a întrupat „la plinirea vremii” (Galateni IV, 4) și S-a făcut om din Fecioara Maria, Născătoarea de Dumnezeu, iar prin Întruparea Sa, firea dumnezeiască s-a unit cu cea omenească în Persoana lui Iisus Hristos. Așadar, Fiul lui Dumnezeu devine Fiu al Omului, ca omul să se reîntoarcă la măreția de fiu al lui Dumnezeu. Alături de proorociile Legii Vechi, care vorbeau despre Întruparea și Nașterea lui Mesia, cea mai importantă fiind cea a profetului Isaia: “Iată, Fecioara va lua în pânțe și va naște Fiu și vor chema numele Lui Emanuel, care se tâlcuiește Dumnezeu este cu noi” (Isaia VII, 14), colindele se constituie în prelungirea și actualizarea acestor profeții, generație după generație, prin glasurile de clopoței ale colindătorilor, până la noi, cei de astăzi. Retrăirea Nașterii Domnului în fiecare an ne arată că sărbătoarea Crăciunului nu mai este o sărbătoare abstractă, ci este prezența permanentă a lui Hristos între noi:

„Astăzi S-a născut Hristos,

Mesia, chip luminos.

Lăudați și cântați,

Și vă bucurați”¹⁷.

¹⁵ Sabin V. Drăgoi, *303 colinde*, cu text și melodie, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1925, colindul nr. 216.

¹⁶ George Breazul, *Colinde*, culegere, editată de Fundația Culturală Regală *Principele Carol*, în colecția *Cartea Satului*, cu desene de pictorul Demian, Tipografia Scrisul Românesc, Craiova, 1938, colindul nr. 34, p. 50.

Oamenii nu sunt singurii care tresaltă de emoție la Nașterea lui Mesia, natura întreagă se bucură și participă la Nașterea Domnului. Nașterea Domnului este prilejul celei mai bogate bucurii duhovnicești pentru poporul român dreptcredincios. Datorită faptului că întreaga fire se bucură de permanența mesianică, înseamnă că de aceeași reînsuflețire are parte și natura la Nașterea Domnului. „Florile de măr”, „florile dalbe”, se reînnoiesc în fiecare an în mersul colindelor, căci și ele au așteptat pe Răscumpărătorul lor. Pe drept cuvânt putem afirma că Nașterea Domnului – acest adevăr fundamental pe care s-a clădit toată dogmatica creștină – a găsit ecou puternic în sufletele credincioșilor. Ei și-o înfățișează în limita puterilor lor, conform experiențelor lor de viață, dar o trăiesc adânc, cu mult mai mult decât cei care caută să și-o explice cu ajutorul rațiunii.

Sosirea magilor de la Răsărit, pentru a se închina Mântuitorului, este de asemenea istorisită pe versuri de colind. Cunosând curăția inimii lor, Dumnezeu a făcut pogorământ față de ei și le-a descoperit pe calea accesibilă lor, calea citirii stelelor, Nașterea lui Mesia. În urmă cu două mii de ani, atunci când S-a născut Mântuitorul, astronomia era suficient de dezvoltată încât cei trei înțelepți de la Răsărit să poată citi pe bolta cerească faptul că apariția unei stele noi și mult mai luminoasă decât celelalte vestește venirea în lume a unui mare Împărat. Sfânta Biserică le-a dat numele de magi, cuvânt ce înseamnă om învățat, instruit în științele religioase, filosofice și astronomice. Steaua care i-a călăuzit pe magi nu putea lipsi din prezenta lucrare, ea fiind tratată în mod diacronic, prin prezentarea celui mai vechi colind al Stelei cunoscut pe teritoriul țării noastre și lăsat posterității printr-un manuscris datând din 1787. Textul cel vechi este pus în oglindă cu varianta actuală a colindului Stelei, variantă mult redusă ca întindere și bogăție de informații, lucru ce ne obligă la redescoperirea valorilor păstrate în colindele de demult. Din prima parte a capitolului al doilea nu lipsește prezentarea, pe versuri de colind, a refugierii în Egipt, pentru ca Dumnezeiescul Prunc să fie ferit de mânia lui Irod, uciderea pruncilor și sfârșitul lui Irod.

La mijlocul capitolului al doilea sunt puse în valoare colindele perioadei pascale. Acestea debutează cu istorisirea învierii lui Lazăr, păstrată într-un frumos colind din Bucovina, ținutul Dornei, colind datând din anul 1874. Colindul, cules de către părintele Simeon Florea Marian, istorisește cuvânt cu cuvânt, toată povestirea evanghelică de la Sfântul Apostol și Evanghelist Ioan. Aceasta este o dovadă a atașamentului românilor față de adevărurile biblice, pe care le-au primit de la Biserică și le-au perpetuat în comunitate, îmbrăcate în haină de colind.

După învierea lui Lazăr și ungerea din Betania, Domnul Hristos știa că se apropie sfârșitul Său pământesc. Cunoștea ura fariseilor și a saducheilor, înțelegea că va fi dat spre judecată, deoarece conducătorii poporului iudeu doreau un mesia politic, nădăjduind astfel că vor scăpa de stăpânirea

¹⁷ Pr. Prof. Dr. Nicu Moldoveanu, *op. cit.*, p. 9.

romană. “Legea Vechiului Testament și proorociile mesianice nu mai erau luate în seamă. Mozaismul devenise o învățătură religioasă a timpului, aplicată mai mult sau mai puțin de către cei ce se considerau arhieriei și cărturari”¹⁸. În continuare, lucrarea pune în valoare colindele ce înfățișează Cina cea de Taină, Patimile Domnului, Răstignirea și Îngroparea Sa. În mod inedit, în colinde, vestea cea mare a Învierii Domnului este adusă lumii nu de către femeile mironoșite, ci de către cel care a păzit trupul Domnului cât timp a stat în mormânt – sutașul Longhin. Din Sfânta Tradiție cunoaștem că nu toți soldații care L-au străjuit pe Iisus au acceptat mita iudeilor. Acest lucru îl confirmă indirect chiar Sfântul Apostol și Evanghelist Matei atunci când zice: “unii din strajă, venind în cetate, au vestit arhierilor” (Matei XXVIII, 11), cuvântul “unii” nu desemnează un întreg, deci nu toți soldații s-au lăsat cumpărați. Astfel, Tradiția confirmă că “sutașul Longhin, împreună cu alți doi soldați, au refuzat banii dați de către iudei ca să tăgăduiască Învierea”¹⁹.

Deși, în aparență, acest lucru contravine relatărilor scripturistice, Tradiția Sfintei Biserici, ne confirmă prin sinaxarul zilei de 16 octombrie, faptul că cel dintâi mărturisitor al Învierii Domnului a fost sutașul Longhin. Sinaxarul Bisericii Ortodoxe, cuprinde la data de 16 octombrie pomenirea Sfântului Mucenic Longhin sutașul. Acesta a trăit pe vremea împăratului roman Tiberiu (14 d.Hr.-37 d.Hr.). Se trăgea din părțile Capadociei și slujea în oaste ca sutaș în timpul când în Palestina cârmuia Ponțiu Pilat. A fost orânduit, din porunca acestuia, să slujească la Sfintele Patimi și la Răstignirea Domnului. El este acela care L-a împuns pe Iisus cu sulita în coastă și tot el, împreună cu ostașii, a făcut de strajă după îngroparea Domnului, păzind mormântul lui Iisus până la Înviere. “Fiind martor la semnele ce s-au făcut la patima lui Hristos, precum cutremurul, schimbarea soarelui în întuneric, strălucirea îngerului Învierii, s-a luminat la inimă, și crezând în Domnul, împreună cu alți doi ostași din ceata sa, a zis: «Cu adevărat, Fiul lui Dumnezeu era Acesta» (Matei XXVII, 54). Drept aceea, n-a primit arginții care i se dădeau de către iudei, ca să tăgăduiască Învierea și să mărturisească mincinos că trupul Domnului a fost furat de ucenicii Săi”²⁰.

Creștinii români de odinioară, cunoscând aceste informații mai greu accesibile (lucru ce dovedește stăruința lor și credința în Învierea Domnului Iisus), au alcătuit un colind în care povestesc discuția dintre sutașul Longhin și arhierul Caiafa, precum și refuzul sutașului de a se lăsa cumpărat, dovedind verticalitate, virtute caracteristică neamului nostru românesc. În continuare, tot pe versuri de colind, sunt narate arătările după Înviere precum și bucuria lumii

¹⁸ Diacon P. I. David, *Caută și vei afla ... predici misionar-patriotice la toate sărbătorile anului, la sfinți mari, la cuvioși, propovăduitori și mărturisitori români*, ediția a V-a, Editura Europolis, Constanța, 2002, p. 113.

¹⁹ Preasfințitul Gherasim Timuș, episcopul Argeșului, *Dicționar aghiografic*, ediție îngrijită de diac. Gheorghe Băbuț, Editura Pelerinul Român, Oradea, 1998, p. 545.

²⁰ ***, *Proloagele*, vol. I, diortosite și îmbogățite de Arhim. Dr. Benedict Ghiuș, Editura Bunavestire, Bacău, 1999, p. 163.

prilejuită de acest mare Praznic. Această perioadă sărbătorească este încheiată prin prezentarea colindelor specifice Ispasului și Rusaliilor.

Un loc special în colinde este destinat Prea Sfintei Fecioare Maria, Maica Domnului nostru Iisus Hristos. Această “Mariologie românească populară” este rodul pietății și al evlaviei creștinilor ortodocși, stând în deplină concordanță cu învățătura propovăduită de Sfânta noastră Biserică. Ideile dogmatice pe care le exprimă colindele despre Maica Domnului nu se abat cu nimic de la linia tradițională fixată de Biserica Ortodoxă. Puritatea, înălțimea morală și spirituală a cultului pe care credincioșii Bisericii Ortodoxe Române îl acordă Maicii Domnului este proba cea mai evidentă că acest cult s-a născut odată cu credința creștină și că el nu este o moștenire anacronică din vechile practici cultice păgâne. Drept mărturie stau colindele religioase și felul în care acestea exprimă, în versurile lor simple dar pline de duioșie, înțelegerea și simțirea românilor noștri ortodocși față de “Prea Curată” și “Prea Nevinovată Fecioară Maria”²¹.

Capitolul al treilea din lucrare prezintă valoarea normativă a colindelor religioase – adevărate coduri populare de Morală creștină. Gravitând în jurul spațiului sacru al Bisericii, viața spirituală a poporului nostru a fost puternic influențată de “adevărurile de credință formulate, apărute și propovăduite de către Biserică”²², adică de către dogmele acesteia. Românii, având suflet sensibil, înclinat către cele duhovnicești, au exprimat dogmele Bisericii într-un mod propriu simțirii și gândirii lor, transpunându-le în colinde și explicându-le în manieră populară, căci se cunoaște faptul că din vechime există o legătură strânsă între religie și folclor. Renumitul folclorist francez Arnold van Gennep spunea că: “raporturile dintre folclor și știința religiilor, fie istorică, fie comparativă, sunt intime și continui”²³. Așadar, valoarea dogmatică a colindelor religioase românești nu trebuie negată, ci este necesar a fi pusă în evidență pentru a spori în ochii contemporanilor importanța spirituală a acestor creații populare specifice neamului nostru. Întreaga istorie a mântuirii neamului omenesc a fost consecvant fixată în colinde. Pornind de la păcatul strămoșesc, continuând cu dogma Răscumpărării, preamărind virtuțile, ideile filantropice și înfierând patimile, colindele merg până la momentul Parusiei, prezentând sfârșitul lumii, Judecata Universală, Raiul și iadul. Acest lucru dovedește valoarea dogmatică și morală intrinsecă a colindelor, adevărate faruri călăuzitoare către limanul mântuirii. Desigur, credincioșii nu

²¹ Gheorghe Alexe, *Maica Domnului în colindele religioase românești*, în “Studii Teologice”, București, anul V, 1953, nov.-dec., nr. 9-10, p. 661.

²² Pr. Prof. Dr. Isidor Todoran, Arhid. Prof. Dr. Ioan Zăgărean, *Dogmatica Ortodoxă*, Editura Arhiepiscopiei, Cluj, 1997, p. 14.

²³ Arnold van Gennep, *Manuel de Folklore français contemporain*, premier tome, Paris, 1943, p. 7.

formulează adevăruri de credință, nu decretează dogme în colindele lor religioase. În ele respiră însă puternic duhul creștin. Veacuri de-a rândul poporul a trăit în întunericul neștiinței de carte și singura lui hrană sufletească i-a venit de la Biserică, iar adevărata sa Biblie nescrisă a stat în colindele rostite în fiecare an, la marile sărbători, de glasurile îngerești ale copiilor. În colinde, mai mult decât în balade și doine, se găsește o mare parte din sufletul românesc.

Ascultând colindele, simți “fiorul de sfințenie ce vine de undeva de departe prin veacuri, și trece din casă în casă și din suflet în suflet”²⁴. Credincioșii au simțit nevoia de a îmbrăca în podoaba poeziei sentimentele lor religioase. Astfel, colindele religioase nu sunt altceva decât prelungiri firești ale cântărilor de la strună, îmbrăcate în formă populară de melozii anonimi ai poporului.

Cristalizându-se într-o minipatrologie populară pe versuri de colind, **capitolul al patrulea** înfățișează viața, activitatea și ecoul de care s-au bucurat în colinde Sfântul Apostol Andrei, Sfântul Vasile cel Mare și Sfântul Ioan Botezătorul. Sfântul Apostol Andrei nu putea lipsi din colinde deoarece, atunci când un nou suflet se naște în Biserica Mântuitorului Hristos devenind creștin prin Taina Sfântului Botez, preotul – cel care l-a încreștinat în chip văzut – poartă pruncul pe brațe și îl închină Domnului Iisus, îmbisericindu-l. În același mod poporul român – sufletul cel nou rezultat din plămada daco-romană – a fost purtat pe brațe și închinat Mântuitorului în Biserica Sa, de către cel care l-a încreștinat – Sfântul Andrei, Cel Întâi Chemat de Hristos la Apostolie. Viața, activitatea misionară și opera sa înfăptuită în Sciția Mică au fost prezentate succint, pentru ca personalitatea Sfântului Apostol Andrei să fie creionată cu ajutorul colindelor, tradițiilor și creațiilor folclorice din Dobrogea, în care Creștinătorul poporului nostru este înfățișat. În acest Pământ Bun (Dobrogea = sl. dobro + gr. ghea = pământ bun) sămânța creștinismului a fost sădită de timpuriu, încă din vremuri apostolice. Aici a sosit și a propovăduit Sfântul Apostol Andrei, primul chemat la misiune de către Mântuitorul Hristos²⁵, venind de la Bizanț pe valurile Mării Negre, mângâiate de razele soarelui și ne-a transmis nouă, românilor, prin viu grai, neprețuita comoară a Evangheliei lui Hristos. Deși D. M. Pipidi refuză Apostolului Andrei propovăduirea pe teritoriul țării noastre, catalogându-o drept “fantezistă”²⁶, Tradiția Bisericii și scrierile vechi sunt de altă părere, confirmând la unison activitatea Sfântului Apostol Andrei în Dacia.

²⁴ Mihail Vulpescu, *Cântecul popular românesc*, București, 1930, p. 128.

²⁵ † Dr. Teodosie, Arhiepiscop al Tomisului, *Muzica bizantină-păstrătoare a valorilor creștine*, în “Sfântul Apostol Andrei”, Editura Europolis, Constanța, anul V, 2001, august-decembrie, nr.9, p. 14.

²⁶ D. M. Pipidi, *Contribuții la Istoria Veche a României*, ediția a II-a, revăzută și mult adăugită, Editura Științifică, București, 1967, pp. 488-489.

Sfântul Ipolit (Hipolit), (c. 170-c. 236) consemna o tradiție potrivit căreia Sfântul Apostol Andrei “a vestit (cuvântul Evangheliei) sciților și tracilor”²⁷. De asemenea, marele teolog și scriitor patristic Origen (†254) consemna în Cartea a treia a comentariilor la Geneză, propovăduirea Sfântului Apostol Andrei la sciți, prin cuvintele: „Când Sfinții Apostoli și ucenici ai Mântuitorului nostru s-au răspândit în toată lumea, Toma, după cum spune tradiția, a primit (spre evanghelizare, prin tragere la sorți) Parția (Persia), iar Andrei, Scythia”²⁸.

În “Doctrina syriacă a Apostolilor” se arată că teritoriile evanghelizate de Sfântul Apostol Andrei sunt: “Niceea, Nicomidia, Bithinia și ... Gothia”, sub numele din urmă “trebuie să înțelegem regiunea de est a Daciei Carpatice”²⁹. Într-o omilie a lui Pseudo-Atanasie se arată că Sfântul Apostol Andrei “a făcut misiune printre greci și barbari” între care “puteau fi socotiți și sciții”. Pătimirea Sfântului Apostol Andrei, consemnată de Sinaxarul Bisericii Constantinopolitane, în ziua de 30 noiembrie, precizează ca Sfântul Apostol Andrei “a predicat în Pont, Tracia și Scythia”³⁰. De aceea, afirmăm cu certitudine că o parte din teritoriul țării noastre a fost evanghelizat de unul din ucenicii Mântuitorului, Sfântul Apostol Andrei. Prezența și propovăduirea Sfântului Apostol Andrei la strămoșii noștri sunt dovedite cu prisosință și de folclorul și obiceiurile românești. Acestea sunt legate de persoana și de sfințenia acestui vrednic ucenic al Mântuitorului, păstrându-se în conștiința și în spiritualitatea românească. Adevărul că Sfântul Apostol Andrei a predicat Evanghelia lui Hristos în Scythia Minor s-a păstrat viu de-a lungul veacurilor în conștiința neamului nostru (mai ales în ținutul dintre Dunăre și Mare), concretizat în diferite istorisiri, colinde și alte creații folclorice .

Într-una din creațiile folclorice dobrogene, intitulată “Peștera Sfântului Andrei”, păstrată în două variante și transformată în zilele noastre în colind numit „Colindul Sfântului Andrei”, îl aflăm pe Apostol dascăl de învățătură creștină lui Decebal și Traian la “lecția de religie” a începutului de veac. Realitatea propovăduirii Sfântului Apostol Andrei la strămoșii noștri, consemnată în izvoare străvechi prin osârdia scriitorilor bisericești din primele veacuri

²⁷ Hipolit Romanul, *Despre cei doisprezece Apostoli*, în *Fontes historiae daco-romaniae pertinentes*, (Izvoare privind Istoria României), volumul I, București, 1964, p. 713.

²⁸ Pr. Dr. Nicușor Morlova, *Sfântul Apostol Andrei, Părintele Creștinismului Românesc*, în colecția Dobrogea Creștină, volumul I, *Izvoarele Creștinismului Românesc*, Editura Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța, 2003, p. 12.

²⁹ Pr. Prof. Ioan Rămureanu, *Noi considerații privind pătrunderea creștinismului la traco-geto-daci*, în “Ortodoxia”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, anul XXI, 1974, nr. 1, p. 169.

³⁰ ***, *Sinaxarium Ecclesiae Constantinopolitane*, opera et studio H. Delehay, în *Propylaeum ad Acta Sanctorum Novembris*, Bruxellis, 1902, col. 265-266.

creștine, preluată apoi de cărțile de cult, de creațiile folclorice, credințele, colindele, obiceiurile și practicile (legate de persoana și pomenirea sa din ziua de 30 noiembrie), păstrate în țara noastră, dar mai ales în limesul dintre Dunăre și Mare, este de o importanță capitală pentru urmașii băștinașilor de la Tomis, care l-au întâmpinat pe Apostolul Andrei. Dobrogenii îl consideră și azi ca fiind ocrotitorul lor și mijlocitorul cel mai apropiat al rugăciunilor înălțate către Dumnezeu din această „oază de ortodoxism”³¹.

Mijlocul capitolului al patrulea din lucrare îi este rezervat Sfântului Vasile cel Mare, personalitate de prim rang a Teologiei, ce nu putea lipsi din preocupările autorilor anonimi ai colindelor. Trecerea dintre ani este patronată de către acest sfânt. Personalitatea plină de sfințenie și de înțelepciune a Sfântului Vasile cel Mare a fost cântată în stihuri alese nu numai de vestiții imnografi de odinioară, după cum mărturisesc cărțile de slujbă, ci și de melozii anonimi ai neamului nostru care și-au adus ofranda simțirii lor duioase, preamărind pe marele ierarh ortodox în colindele noastre strămoșești.

Ultima parte a capitolului al patrulea înfățișează Botezul Domnului, așa cum este descris în colinde, evocând în același timp, tot pe versuri de colind, imaginea Sfântului Ioan Botezătorul, “cel mai mare om născut din femeie” (Matei XI, 11). Imediat după Naștere, Iisus este botezat în râul Iordan de către Sfântul Ioan Botezătorul. S-ar părea, că aici colindele vin în contradicție cu realitatea istorică. Poporul ține seama însă de practica obișnuită. După naștere, copilul este botezat la scurt timp. Dacă pruncul plânge mult, se spune în popor că cere botezul și se va liniști după ce va primi Sfânta Taină. Tot așa, în duioșia lor, românii și-L închipuiesc pe Pruncul Hristos cum plânge neîncetat în brațele Maicii Sale și nu se liniștește până când nu I se făgăduiește Botezul:

“Taci, Fiule, nu mai plânge,
Nu vărsa lacrimi de sânge,
Că eu Ție că Ți-oi da,
Luna cu lumina sa,
Și vasul botezului!
De botez cum auzi,
Fiul se și liniști”³².

Fiind hărăzit de la Dumnezeu cu deosebită sensibilitate, poporul român a alcătuit variate colinde ce înfățișează viața și activitatea Sfântului Ioan Botezătorul. Sfântul Ioan

³¹ Adriana-Claudia Câteia, *Instituții Ecclesiastice pe litoralul vest – pontic, în lumina izvoarelor arheologice, literare și epigrafice în secolele IV-VII*, Editura Muntenia, Constanța, 2006, p. 18.

³² Simeon Florea Marian, *Sărbătorile la Români, volumul I, Cărnilegile*, ediție îngrijită și introducere de Iordan Datcu, Editura Saeculum I.O., București, 2011, p. 277.

Botezătorul este cel dintâi care face ceea ce predică, prin înfrânarea și viața grea pe care o duce. Îmbrăcat în haina aspră, de păr de cămilă, nemâncând pâine, nici bând vin, hrănindu-se doar cu lăcuste și miere sălbatică (Matei III, 4), ca un adevărat înger în trup, după cum îl arată icoanele. Erminia Picturii Bizantine îl descrie ca având înfățișare sobră, “cu îmbrăcăminte din păr de cămilă și cingătoare de piele”³³. Aceeași sobrietate, caracteristică Sfântului Ioan Botezătorul, răzbate și din portretul făcut acestuia de către colinde.

În **capitolul cinci** al lucrării sunt descrise comuniunea omului cu natura și în special ocrotirea pruncilor în versurile colindelor. Dintre trilogiile destinului uman (nașterea, căsătoria, moartea), obiceiurile poporului român sunt legate în mare măsură de naștere, pentru că la poporul nostru nașterea este privită ca ceva sfânt, un dar ceresc și o mare bucurie pământească. De aceea și colindele românești având ca temă Nașterea Domnului Iisus sunt mai numeroase pentru că sunt legate de viața copiilor. Se poate spune că aceste colinde, cântate de micuți pe la casele gospodarilor, erau catehismul neștiutorului de carte român din trecut. Ele aduc aminte de Minunea din Betleem, iar copiii nevinovați vesteau călătoria magilor, luminarea staulului în care S-a născut “Mesia chip luminos”³⁴.

Alături de dragostea față de prunci este prezentată, tot în capitolul cinci, dragostea pentru natura înconjurătoare, una din trăsăturile fundamentale ale sufletului românesc, așa cum este creionată în colinde. Această dragoste, care trădează legătura aproape organică între om și natură, se vedește în toate creațiile artistice populare românești, dar mai ales în colindele strămoșești. În această lume, omul trăiește într-un permanent contact nu numai cu persoanele, asemenea lui, ci și cu animalele, plantele și natura în general.

Sentimentul cosmic al solidarității între om și natură nu este străin spiritualității ortodoxe răsăritene. Acest sentiment plin de duioșie față de natura înconjurătoare se poate urmări, cu un pasionant interes nu numai la noi, la români, dar și la ruși, la greci, la bulgari, adică la popoarele care au îmbrățișat credința ortodoxă. Puterea de plămădire și de transformare în sens creștin a duhului popular aparține, în cazul nostru, spiritualității ortodoxe răsăritene. În colindele românești învățătura ortodoxă despre raportul dintre om și natură este foarte bine cristalizată, deoarece colindele, crescute din „brazda veacului” și înflorite sub streășina veșniciei, poartă în ele duhul nepieritor al spiritualității ortodoxe populare.

După învățătura Sfintei Biserici Ortodoxe, Dumnezeu a creat universul întreg pentru Adam, care ne apare astfel ca o încununare a operei divine. După Sfânta Scriptură și după sfinții Părinți ai Bisericii, omul are un imens rol în mijlocul acestei creații: “Creșteți și vă

³³ Dionisie din Furna, *Erminia picturii bizantine*, Editura Sophia, București, 2000, p. 169.

³⁴ Pr. Prof. Dr. Nicu Moldoveanu, *op. cit.*, p. 36.

înmulțiți și umpleți pământul și-l supuneți” (Facere I, 28). El trebuie să fie un factor activ, dinamic, în stare să transforme și să transfigureze cu ajutorul harului opera Creatorului. Omul, trup și suflet, este legat prin trup de cele materiale iar prin suflet de cele spirituale³⁵.

Credinciosul ortodox nu se confundă cu natura, nici nu o îndumnezeiește, ci, dimpotrivă, o privește cu simpatie și milă, străduindu-se ca prin muncă și rugăciune să o ridice și pe ea la un grad cât mai înalt de desăvârșire. Colindele prezintă o nesfârșită gamă a sentimentelor omenești, în legătură cu natura înconjurătoare. O serie întreagă de plante, de arbori și de vite, ne provoacă simpatia sau antipatia, după felul cum ele își dau sau nu-și dau concursul la preaslăvita Naștere a Domnului nostru Iisus Hristos. Cu această ocazie întreaga fire tresaltă de bucurie împreună cu omul. Inițiativa omului în cadrul acestei sărbători de proporții cosmice este evidentă și plină de tâlc.

Încheierea ultimului capitol se constituie din prezentarea originii materiilor cultice (grâu, vin, mir și busuioc) conform codului popular al colindelor. Fascinați de învățătura Sfintei noastre Biserici Ortodoxe, dar în egală măsură și de binefacerile pe care Dumnezeu le oferă în viața cotidiană, strămoșii noștri și-au pus insistent problema de unde provin grâul, vinul și mirul; trei elemente esențiale în viața cultică dar și în cea de zi cu zi. Răspunsul însă, nu l-au putut găsi decât în slujbele Bisericii ce înfățișează viața Mântuitorului, în special ultima parte a acesteia, patimile și Jertfa de pe cruce, expuse sugestiv în Deniile de dinaintea praznicului Paștilor.

În simbolistica liturgică ortodoxă, vinul este sângele Domnului, fiind materie indispensabilă în cadrul Tainei Sfintei Euharistii. De aceea, poporul nostru socotește că vinul își are originea în picăturile de sânge pe care le-a vărsat Mântuitorul în timpul supliciului pe cruce. Cea de-a doua materie fără de care nu se poate săvârși Sfânta Euharistie este grâul. Grâul este pomenit adeseori în sens metaforic, pe de o parte pâinea preînchipuind Biserica – Trupul lui Hristos, alcătuit din multe mădulare, ca și pâinea, din multe boabe de grâu făcute făină. În spiritualitatea populară, bobul de grâu poartă pe el pecetea chipului lui Hristos, la partea cu care se prinde de spic; pâinea rezultată din prelucrarea acestuia fiind numită de către colinde “fața lui Hristos”. Așadar, Trupul Mântuitorului răstignit pe cruce este în tradiția populară sursa care stă la originea grâului. Pătîmind pe Golgota, datorită epuizării fizice și climei toride, Mântuitorul Hristos firește că a vărsat pe cruce nu numai picături de sânge, ci și de sudoare. Știind acest lucru, românii consideră mirul ca fiind prelungirea cultică a sudorii Domnului în timp ce se jertfea pentru lume.

³⁵ Pr. Prof. Dr. Isidor Todoran, Arhid. Prof. Dr. Ioan Zăgrean, *op. cit.*, p. 149.

Alături de cele trei elemente liturgice indispensabile cultului ortodox, vinul, grâu și mirul, nelipsit din biserică, de la sfintele icoane, din lăzile cu zestre și din cosițele fetelor mari este busuiocul. Conform tradiției populare, busuiocul întrebuințat de către preot la sfințirea caselor în Ajunul Bobotezei, are puteri miraculoase ajutând fetele mari ca să se mărite. Abundând de sensibilitate poetică, poporul român explică în colinde care este originea busuiocului. Potrivit spiritualității populare, în timp ce Mântuitorul era dus pe drumul calvarului, cununa de spini Îi apăsa pe cap iar părul Îi cădea pe pământ. Dumnezeu Tatăl nu a lăsat ca să piară şuvițele din părul Domnului Iisus, ci le-a binecuvântat, transformându-le în fire de busuioc. Prin acesta românii demonstrează că trăiesc un creștinism cosmic, căutând originea lucrurilor de zi cu zi în spațiul sacru al Bisericii întemeiate aici de Sfântul Apostol Andrei.

Strămoșii noștri, statorniciți de veacuri la confluența dintre lumea greacă și romană, și-au format pe această „gură de rai” o spiritualitate cu totul aparte. Aceste obiceiuri sunt prilejuri frumoase de înălțare sufletească și de înnobilare a inimilor. De timpuriu, poporul nostru și-a creat un mod propriu de a înțelege și trăi marile evenimente din viața creștină, istorisindu-le prin colinde. Colindatul înseamnă a merge din loc în loc, a căuta ceva, a cutreiera, iar colindătorii sunt acei oameni care se transformă în crainici ai bucuriei venirii lui Hristos în lume, ai unirii noastre cu Dumnezeu. Colinda nu este altceva decât o Evanghelie populară, o Biblie nescrisă a Nașterii Domnului și a celorlalte praznice de seamă ale Bisericii Ortodoxe, prezentate sufletului românesc prin versul duios al colindului.

În toate momentele istoriei sale zbuciumate, poporul român și-a făcut din credința creștină o ancoră statornică care l-a ținut în legătură cu Creatorul a toate – Dumnezeu. Străbunii noștri l-au cunoscut pe Mântuitorul Hristos și învățătura Acestuia, nu numai din cuvintele Sfintei Scripturi, ci și din versurile colindelor. Colindele au fost pentru poporul nostru prelungirea mesajului evanghelic, îmbrăcat în haina graiului strămoșesc, de la spațiul sacru al Bisericii până la ferestrele inimilor creștinilor români de pretutindeni. În fiecare miez de iarnă, Ortodoxia românească, transmite Vestea Nașterii Domnului prin chipul tainicului mesaj al colindului. Colindele sunt cele mai vii mărturii ale credinței poporului nostru în viața veșnică.

Colindele sunt dovezi vii ale continuității poporului român pe meleagurile patriei noastre, acestea contribuind decisiv la menținerea unității de neam și de limbă între Moldova și Banat, între Transilvania și Dobrogea, între Țara Românească și Maramureș. Pentru românii transilvăneni, colindele trezeau rezonanțe deosebite, vestindu-le unitatea lor cu moldovenii și cu muntenii. Fie că s-au cântat la Suceava sau la Caransebeș, la Oradea sau la

Dorohoi, la Sibiu sau la Iași, la Brașov, Cluj, București, sau la Constanța, în satele de munte sau în câmpie, cu toată bogăția cuvintelor sau melodiilor, ele au vestit aceeași bucurie și au chemat pe toți credincioșii români să-L preamărească pe Dumnezeu în același grai. Pentru toate acestea, colindele, aceste nestemate ale folclorului românesc, sunt păstrate cu sfințenie, ca adevărate rituri ale unui cult moștenit de la strămoși, purtând suflet din sufletul străbunilor și sevă din glia noastră strămoșească.

Teologii, folcloriști, muzicologii și toți iubitorii de cultură națională se străduiesc să dea la lumină uriașul tezaur spiritual cultivat de români în colinde, cântece de stea, plugușoare, sorcove. A culege colinde înseamnă a strânge polen de pe aripi de fluturi și a-l cerne și risipi într-un asemenea fel, încât să cadă în cuget curat, ușor și cast, ca și fulgii primei zăpezi. Cu nădejdea în Bunul-Dumnezeu, sper că am reușit să evidențiez locul și importanța de care trebuie să se bucure colindele – adevărate *Evanghelii populare* – în credința și spiritualitatea poporului român. Ceea ce constituie caracteristica acestor neprețuite comori moștenite din bătrâni, este faptul că ele cântă, așa cum am spus, în stihuri de poezie, belșugul de sfințenie activă și de valori mistuitoare ale ortodoxiei noastre românești.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

I. IZVOARE:

EDIȚII ALE SFINTEI SCRIPTURI:

- ❖ *Biblia sau Sfânta Scriptură*, tipărită sub îndrumarea și cu purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Daniel, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2008.
- ❖ *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Ediție jubiliară a Sfântului Sinod, tipărită sub îndrumarea și cu purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod, versiune diortosită după *Septuaginta*, redactată și adnotată de Bartolomeu Valeriu Anania, Arhiepiscopul Clujului, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2001.
- ❖ *Biblia sau Sfânta Scriptură*, tipărită sub îndrumarea și cu purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Teoctist, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1996.
- ❖ *Noul Testament cu Psalmii*, tipărit sub îndrumarea și cu purtarea de grijă a Prea Fericitului Părinte Iustin, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, cu aprobarea Sfântului Sinod, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1979.

LUCRĂRI:

- ❖ ***, *Credința Ortodoxă*, Editura Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași, 1996.
- ❖ ***, *Învățătura de Credință Creștin Ortodoxă*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1952.
- ❖ ***, *Liturghier*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2000.
- ❖ ***, *Mărturisirea de credință a Bisericii Ortodoxe*, (1964) traducere de Alexandru Elian, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București 1981.
- ❖ ***, *Mineiul lunii Decembrie*, Tipografia Sfintei Mănăstiri Cernica, București, 1927.
- ❖ ***, *Molitfelnic*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 2002.
- ❖ ***, *Sinaxarium Ecclesiae Constantinopolitane*, opera et studio DELEHAYE, H. în *Propylaeum ad Acta Sanctorum Novembris*, Bruxellis, 1902.

II. SCRIERI PATRISTICE:

- ❖ EUSEBIU, al Cezareei, *Istoria bisericească*, III, 1.
- ❖ FERICITUL Augustin, *Despre facerea omului*, Migne, P. G., Vol. XLIV, col 26.
- ❖ IDEM, *Marele cuvânt catehetic* în „Studii Teologice”, seria II, anul XXXVI, nr. 5-6, mai-iunie, 1984.
- ❖ HIPOLIT, Romanul, *Despre cei doisprezece Apostoli*.
- ❖ SFÂNTUL Atanasie cel Mare, *Cuvântarea despre Întruparea Cuvântului*, Migne, tom. XXV col. 3-96.
- ❖ SFÂNTUL Chiril al Alexandriei, *Glaphira*, P.G. 69, col. 95.
- ❖ SFÂNTUL Grigorie Teologul, *Cele cinci cuvântări despre Dumnezeu*, trad. de Pr. Dr. Gh. Tilea și Asit. Univ. Dr. Nicolae Barbu, București, 1947.
- ❖ SFÂNTUL Ioan Damaschin, *Dogmatica*, ediția a III-a, traducere de Fecioru, pr. D., Editura Scripta, București, 1993.
- ❖ SFÂNTUL Ioan Gură de Aur, *Omilii la Matei*, Scrieri partea a treia, Colecția P.S.B., Ed. I.B.M. al B.O.R., București, 1994.
- ❖ IDEM, *Scrieri. Partea întâi. Omilii la Facere*, traducere de preot D. Fecioru, Editura I. B. M. B. O. R., București, 1987
- ❖ SFÂNTUL Vasile cel Mare, *Hexaameronul*, Omilia I, cap. 6, Migne, P.G., Tom. XXIX, col. 16.
- ❖ IDEM, *Omilii la Hexaameron*, în col. ”PSB”, nr. 17, trad. de Pr. D. Fecioru, Editura I.B.M.B.O.R., București, 1986.
- ❖ TEOFILACT al Bulgariei, *Tâlcuire la Epistola Apostolului Pavel către Efeseni*, Moscova, 1883.
- ❖ IDEM, *Comentar la Evanghelia de la Ioan*, Editura Pelerinul Român, Oradea, 1998.
- ❖ IDEM, *Tâlcuirea Sfintelor Evanghelii de la Matei și Marcu*, Editura Sophia, București, 1998.
- ❖ IDEM, *Tâlcuire la Evanghelia de la Luca*, Editura Pelerinul Român, Oradea, 1999.

III. DICȚIONARE:

- ❖ BLACKBUM, Simon, *Dicționar de filosofie*, traducere de Cătălina Iricinschi, Editura Univers enciclopedic, București, 1999.
- ❖ BOCIAN, Martin; KRAUT, Ursula; LENZ, Iris, *Dicționar enciclopedic de personaje biblice*, Editura Enciclopedică, București, 1996.
- ❖ BRIA, Pr. Prof. Dr. Ioan, *Dicționar de Teologie Ortodoxă A-Z*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1994.
- ❖ CIORĂNESCU, Alexandru, *Dicționarul Etimologic al Limbii Române*, ediție îngrijită de Șandru Mehedinți, Tudora și Popescu Marin, Magdalena, Editura Saeculum I.O., București, 2005.
- ❖ COCAGNAC, Maurice, *Simbolurile Biblice (Lexic Teologic)*, traducere din limba franceză de Slăvescu, Michaela, Editura Humanitas, București, 1997.
- ❖ ELIADE, Mircea; Ioan Petru Culianu, *Dicționar al religiilor*, Editura Humanitas, București, 1993.

- ❖ KERNBACH, Victor, *Dicționar de Mitologie Generală*, Editura Stiințifică și Enciclopedică, București, 1989.
- ❖ LAHOVARI, George Ioan, *Marele Dicționar geografic al românilor*, vol. IV, București, 1968.
- ❖ MIRCEA, Pr. Dr. Ioan, *Dicționar al Noului Testament A-Z*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1995.
- ❖ SORESCU, Pr. Vasile, *Figuri, evenimente și locuri biblice (Dicționar)*, Editura Saeculum I.O., București, 1995.
- ❖ TIMUȘ, P.S., Gherasim, episcopul Argeșului, *Dicționar aghiografic*, ediție îngrijită de Băbuș, diac., Gheorghe, Editura Pelerinul Român, Oradea, 1998.
- ❖ ***, *Dicționar Biblic*, Editura Cartea Creștină, Oradea, 1995.
- ❖ ***, *Dicționar de filosofie*, Editura Politică, București, 1978.
- ❖ ***, *Enciclopedie de Istorie Universală*, Editura All Educational, București, 2003.

IV. OPERE:

- ❖ ALECSANDRI, Vasile, *Doine și lăcrimioare, Poezii I*, (Ed. a II-a), București, 1972.
- ❖ ANTOFIE, Preot Radu, *Cântări bisericești și populare*, Editura Episcopiei Buzăului, 1987.
- ❖ BARTOK, Bela, *Melodien der rumänischen Colinde (Weinachtslieder)*, Editura Musica, Budapest, 1968.
- ❖ BĂRBULESCU, Mihai; DELETANT, Dennis; HITCHINS, Keith; PAPACOSTEA, Șerban; TEODOR, Pompiliu, *Istoria României*, Editura Corint, București, 2002.
- ❖ BÂRLEA, Ovidiu, *Folclorul românesc. Momente și sinteze*, volumul I, Editura Minerva, București, 1981.
- ❖ BÂRSEANU, Andrei, *Cincizeci de colinde*, Brașov, 1890.
- ❖ BILȚIU, Pamfil; BILȚIU, Maria, *Folclor din Țara Maramureșului*, volumul I, Editura Ethnologica, Baia-Mare, 2005.
- ❖ BILȚIU, Pamfil; POP, Gheorghe Gh., *Sculați, sculați, boieri mari! (Colinde din județul Maramureș)*, editura Dacia, Cluj-Napoca, 1996.
- ❖ BITOLEANU, Ion; RUNCAN, pr. Nechita, *Dobrogea – vatră a creștinismului românesc*, Editura Ex Ponto, Constanța, 2001.
- ❖ BÎRLEA, Pr. Ion, *Balade, colinde și bocete din Maramureș*, Editura Casei Școalelor, București, 1924.
- ❖ BOLOGA, Dr. Vasile, *Colinde populare din Ardeal culese la Sărbătorile Nașterii Domnului în 1900*, Sibiu, 1937.
- ❖ BOT, Nicolae, *Contribuții la cunoașterea funcției colindelor*, în „A.M.E.T.”, Cluj-Napoca, 1971-1973.
- ❖ BRĂILOIU, Constantin; COMIȘEL, Emilia; GĂLUȘCĂ-CRÎȘMARIU, Tatiana, *Folclor din Dobrogea*, studiu introductiv de PAPADIMA, Ovidiu, Editura Minerva, București, 1978.
- ❖ BRĂTULESCU, Monica, *Colinda românească*, Editura Minerva, București, 1981.

- ❖ BREAZUL, George, *Colinde*, culegere, editată de Fundația Culturală Regală “Principele Carol” în colecția “Cartea Satului”, cu desene de pictorul Demian, Tipografia Scrisul Românesc, Craiova, 1938.
- ❖ CARAGEA, Anton, *Pagini de Istorie ascunsă*, Editura Cartier, Chișinău, 2004.
- ❖ CARAMAN, Dr. Petru, *Colindatul la români, slavi și alte popoare (Studiu de folclor comparat)*, ediție îngrijită de Ciubotaru, Silvia, prefață de Bârlea, Octavian, Editura Minerva, București, 1983.
- ❖ IDEM, *Substratul mitologic al sărbătorilor de iarnă la Români și Slavi (Contribuție la studiul mitologiei creștine din orientul Europei)*, extras din “Arhiva”, vol. XXXVIII (1931), Institutul de arte grafice “Presa Bună”, Iași, 1931.
- ❖ CĂLINESCU, Constanța; FAITER, Ion, *Cîntece la Marea Neagră (antologie de folclor dobrogean cu anexă bibliografică)*, Centrul de presă Dobrogea, Constanța, 1977.
- ❖ CĂLINESCU, George, *Principii de estetică*, Editura pentru Literatură, București, 1966.
- ❖ CÂTEIA, Adriana-Claudia, *Instituții Ecclesiastice pe litoralul vest – pontic, în lumina izvoarelor arheologice, literare și epigrafice în secolele IV-VII*, Editura Muntenia, Constanța, 2006.
- ❖ CEPRAGA, Dan Octavian, *Graiurile Domnului*, Editura Clusium, Cluj-Napoca, 1995.
- ❖ CIREȘ, Lucia, *Colinde din Moldova. (Caietele Arhivei de folclor a Moldovei și Bucovinei)*, Iași, 1984.
- ❖ COMAN, Pr. Prof. Ioan G., *Scriitori bisericești din epoca străromână*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1979.
- ❖ CORNIȚESCU, Pr. Prof. Univ. Dr. Emilian, *Vechiul Testament – izvor spiritual al limbii române*, Editura Europolis, Constanța, 2008.
- ❖ CUCU, Gheorghe, *200 colinde populare*, culese de la elevii Seminarului «Nifon» între anii 1924-1927, ediție postumă, îngrijită de Brăiloiu, Constantin, București, 1936.
- ❖ CUCU, Gheorghe, *Colinde Populare culese și armonizate, Caietul I-ii*, Editură proprie, București, 1928.
- ❖ DAICOVICIU, Constantin; PETROVICI, Emilian; ȘTEFAN, Gheorghe, *La formation du peuple roumain*, Edition de l’Académie Roumaine, (Collection Bibliotheca Historica Romaniae), Bucharest, 1963.
- ❖ † DANIEL, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, *Cuvânt înainte la “Sfântul Vasile cel Mare”, închinare la 1630 de ani*, col. Studia Basiliana I, Editura Basilica a Patriarhiei Române, București, 2009.
- ❖ DATCU, Iordan, *Colindă-mă, Doamne, colindă! Colinde populare românești*, vol. I, Editura Minerva, București, 1992.
- ❖ DENSUȘIANU, Nicolae, *Dacia preistorică*, cu o prefață de Istrati, Dr. C. I., Institutul de Arte Grafice “CAROL GÖBL”, București, 1913, ediție facsimil, Editura Arhetip, București, 2002.

- ❖ IDEM, *Vechi cântece și tradiții populare românești (Texte poetice din răspunsurile la "Chestionarul istoric")*, text ales și stabilit, studiu introductiv, note, variante, indici și glosar de Oprișan, Ion, Editura Minerva, București, 1975.
- ❖ DIONISIE din Furna, *Erminia picturii bizantine*, Editura Sophia, București, 2000.
- ❖ DRĂGOI, Pr. Eugen, *Istoria Creștinismului în date*, Editura Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 2004.
- ❖ DRĂGOI, Sabin V., *303 colinde*, cu text și melodie, Editura Scrisul Românesc, Craiova, 1925.
- ❖ DUMITRAȘCU, N. I., *Cântări de Stea și Colinde (cu o prefață de Iorga Nicolae)*, Editura Casei Școalelor, București, 1928.
- ❖ IDEM, *De Sărbători- Colinde*, fără editură, Sibiu, 1920.
- ❖ ELIADE, Mircea, *Istoria religiilor și culturile populare*, în "A.A.F.", anul VIII-IX(1987-1990), Editura Academiei Române, Cluj-Napoca.
- ❖ EMINESCU, Mihai, *Opere*, ediție îngrijită de Crețu, profesor Ion, Editura Cultura Românească S.A.R., București, 1938-39.
- ❖ FILIP, Vasile V., *Universul colindei românești (În perspectiva unor structuri de mentalitate arhaică)*, Editura Saeculum I.O., București, 1999.
- ❖ FOCHI, Adrian, *Datini, tradiții și eresuri populare de la sfârșitul secolului al XIX-lea, Răspunsurile la chestionarele lui Nicolae Densușianu*, București, 1976.
- ❖ FRUMA, Dr. Av. Ioan; MARCU, Prof. Univ. Dr. Grigorie T., *Procesul Mântuitorului*, Editura Cuvântul Nostru, Suceava, 1997.
- ❖ GEISS, Imanuel, *Istoria lumii din preistorie până în anul 2000*, Editura All Educational, București, 2002.
- ❖ GENNEP, Arnold, *Manuel de Folclore français contemporain*, premier tome, Paris, 1943.
- ❖ GHEORGHIU, Dr. Vasile, *Sfânta Evanghelie după Matei*, vol. I, Cernăuți, 1925.
- ❖ GIURESCU, Constantin C.; GIURESCU, Dinu C., *Istoria Românilor din cele mai vechi timpuri până astăzi*, ediția a II-a, Editura Albatros, București, 1975.
- ❖ HERȚEA, Iosif, *Colinde românești*, Editura Muzeului Literaturii Române, București, 2000.
- ❖ HUSAR, Adrian, *Din Istoria Daciei Romane, Structuri de civilizație*, vol I, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2002.
- ❖ IONESCU, Constantin A., *Colinde*, cu text și melodie, colecția *Astra - Sibiu, Satul Românesc I*, Tipografia Scrisul Românesc S. A. Craiova, 1944.
- ❖ IONIȚĂ, Pr. Conf. Dr. Alexandru M., *Din Trecutul Bisericii și Patriei Noastre*, Editura Ex Ponto, Constanța, 2001.
- ❖ IORGA, Nicolae, prefață la DUMITRAȘCU, N. I., *Cântări de Stea și Colinde*, Editura Casei Școalelor, București, 1928.
- ❖ IDEM, *Românismul în trecutul Bucovinei*, București, 1938.
- ❖ ISTRĂTESCU-TÂRGOVIȘTE, Cristian Ioan, *Originea colindei în spațiul carpato-balcanic românesc (Curs de antropologie a mitului românesc)*, partea I din *Practici mithraice în datinile și obiceiurile românilor spațiului carpato-balcanic*, Editura Universității de Vest, Timișoara, 2006.

- ❖ Kiriac, Dumitru G., *Colinde și cântece de Crăciun*, ediție îngrijită de Brăiloiu, Constantin, București, 1943.
- ❖ LUNGU, Virgil, *Creștinismul în Scythia Minor în contextul vest-pontic*, Editura T.C. Sen, Sibiu – Constanța, 2000.
- ❖ MADGEARU, Alexandru, *Rolul creștinismului în formarea poporului român*, Editura ALL, București, 2001.
- ❖ MANGIUCA, Simeon, *Colinda. Însemnătatea ei astronomică și calendaristică, în Căldariu julianu, gregorianu și popolaru romanu*, Brașov, 1881.
- ❖ MANOLACHE, Dumitru, *Andrei, Apostolul lupilor*, Editura Dacica, București, 2008.
- ❖ IDEM, *Sfântul Apostol Andrei la Dunărea de Jos*, Editura Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 2001.
- ❖ MARIAN, Pr. Simeon Florea, *Sărbătorile la Români, volumele I, II și III*, ediție îngrijită de Datcu, Iordan, Editura Saeculum I.O., București, 2011.
- ❖ MIHĂESCU, Haralambie; ȘTEFAN, Gheorghe; HÂNCU, Radu; ILIESCU, Vladimir, POPESCU, Virgil C., *Izvoarele Istoriei României*, Editura Academiei Române, București, 1970
- ❖ MLADIN, Mitropolit Dr. Nicolae; BUCEVSCHI, Prof. Diac. Dr. Orest; PAVEL, Prof. Dr. Constantin; ZĂGREAN, Prof. Diac. Dr. Ioan, *Teologia Morală Ortodoxă, vol. I și II*, Editura Reîntregirea, Alba Iulia, 2003.
- ❖ MOLDOVEANU, Pr. Prof. Dr. Nicu, *Antologie de colinde pentru cor mixt*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1999.
- ❖ NEDELCEA, Dr. Tudor, *Steaua sus Răsare – Colinde din Ardeal, Basarabia, Moldova, Muntenia, Oltenia*, Casa de editură NOB, Craiova, 1990.
- ❖ NISTOR, Viorel, *Colinde din Țara Zărandului (obiceiuri și jocuri tradiționale)*, Editura “Gutenberg Univers”, Arad, 2008.
- ❖ NOROCEL, P. S. al Buzăului, Epifanie, *Pagini din istoria veche a creștinismului la români*, Editura Episcopiei Buzăului, Buzău, 1986.
- ❖ OBREJAN, Prof. Dr. Cristian; MOCANU, Prof. Augustin, *La fântâna lină, colinde străvechi din Câmpia Soarelui*, Editura Star Tipp, Slobozia, 2009.
- ❖ OLINESCU, Marcel, *“Mitologie românească”*, editura Gramar, București, 2008.
- ❖ OTOBĂCU, Constantin, *Antologie dialectalo-folclorică a României (volumul I), zona Maramureș-Oaș*, Editura Minerva, București, 1983.
- ❖ PAMFILE, Tudor, *Culegere de colinde*, București, fără an.
- ❖ IDEM, *Mitologia poporului român*, vol. I și II, ediția a II-a, îngrijită și prefăcută de Oprișan, I., Editura Vestala, București, 2008.
- ❖ IDEM, *Sărbătorile la Români (studiu etnografic)*, ediție îngrijită de Datcu, Iordan, Editura Saeculum I.O., București, 2006.
- ❖ PANN, Anton, *Versuri sau cântece de Stea, Vicleim și Colinde ce se cântă la Nascerea Domnului nostru Iisus Christos*, Editura N. Steinberg, București, 1898.
- ❖ IDEM, *Opere alese, II, O șezătoare la țară. Năzdrăvăniile lui Nastratin Hoge. Vicleimul. Cântece de Stea. Colinde.*, cu un studiu critic și glosar de asistent universitar Mihăescu, N., Editura Cugetarea-Georgescu Delafras, București, 1941/2.
- ❖ PĂCURARIU, Pr. Prof. Dr. Mircea, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române*, Editura Episcopiei Dunării de Jos, Galați, 1996.

- ❖ IDEM, *Sfinți daco-romani și români*, Editura Mitropoliei Moldovei și Bucovinei, Iași, 1994.
- ❖ PETRICEICU-HASDEU, Bogdan, *Folcloristica*, volumele I și II, ediție critică, note, variante, comentarii de Ioan Oprea, Editura Saeculum I.O., București, 2008.
- ❖ PIPPIDI, D. M., *Contribuții la Istoria Veche a României*, ediția a II-a, revăzută și mult adăugită, Editura Științifică, București, 1967.
- ❖ POPOVICI, Vasile I., *Cântece (colinde) de Crăciun și Anul Nou din județele Dâmbovița și Ialomița*, București, 1934.
- ❖ PUCHIANU-MOȘOIU, Preot Iconom Stavrofor, Nicolae Gh., *Colinde din Țara Bârsei*, Tipografia Eparhială, Sibiu, 1998.
- ❖ RĂDULESCU, Adrian; BITOLEANU, Ion, *Istoria Românilor dintre Dunăre și Mare – Dobrogea*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1979.
- ❖ RĂDULESCU MOTRU, Constantin, *Românismul. Catehismul unei noi spiritualități*, Editura Semne, București, 2008.
- ❖ RĂTUNDEANU-FERGHEȚE, Pavel, *Balade din Transilvania*, Editura Cuget Românesc, Craiova, 2008.
- ❖ RĂTUNDEANU-FERGHEȚE, Pavel, *Colinde din Transilvania*, volumul I, Editura Cuget Românesc, Craiova, 2003.
- ❖ ROSETTI, Alexandru, *Colindele religioase la români*, în *Analele Academiei Române*, ședința din 5 Dec. 1919, Tomul XL, Memoriile Secției Literare.
- ❖ ROSETTI, Alexandru, *Colindele religioase la români*, *Librăriile Cartea Românească și Pavel Suru*, București, 1920.
- ❖ RUNCAN, Pr. Lect. Univ. Dr. Nechita, *Creștinismul în primele trei veacuri (compendiu istoric)*, Editura Europolis, Constanța, 1997.
- ❖ IDEM, *Sfântul Andrei Apostol al lui Iisus Hristos la români*, Editura Arhiepiscopiei Tomisului, Constanța, 1994.
- ❖ SBIERA, Dr. Ion G., *Colinde, cântece de stea și urările la nunți*, București, 1888.
- ❖ STAN, Pr. Conf. Dr. Alexandru; RUS, Prof. Dr. Remus, *Istoria religiilor*, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, 1991.
- ❖ STĂNILOAE, Pr. Prof. Dr. Dumitru, *Națiune și creștinism*, Editura Elion, București, 2004.
- ❖ IDEM, *Ortodoxia românească*, București, 1992.
- ❖ IDEM, *Reflecții despre spiritualitatea poporului român*, Editura Elion, București, 2004.
- ❖ SUCEVEANU, Alexandru; RĂDULESCU, Adrian, *Dobrogea în secolele II-III. Istoria politică*, în *Istoria Românilor*, volumul II, Editura Enciclopedică, București, 2001.
- ❖ TĂZLĂVANU, Gheorghe I., *Comoara Neamului, volumul VI, Colinde, Plugușoare, Sorcova, Conăcării*, Imprimeriile Văcărești, București, 1943.
- ❖ TOCILESCU, Grigorie, *Materialuri folclorice*, vol. I, partea a II-a, București, 1900.
- ❖ VERZAN, Pr. Dr. Sabin, *Sfântul Apostol Andrei*, Editura Diacon Coresi, București, 1998.

- ❖ VICIU, Alexiu, *Colinde din Ardeal, datini de Crăciun și credințe populare*, culegere cu adnotațiuni și glosar, volum apărut sub egida Academiei Române, în colecția “Din viața poporului român”, librăriile Socec&Comp. și C. Sfetea, București, 1914.
- ❖ IDEM, *Colinde din Ardeal*, București, Leipzig, Viena.
- ❖ VULPE, Prof. Univ. Acad. Radu, *Romanitate și Creștinism, coordonate ale Etnogenezei Române*, în volumul, *De la Dunăre la Mare. Mărturii Istorice și Monumente de Artă Creștină*, Editura Arhiepiscopiei Tomisului și Dunării de Jos, Galați, 1977.
- ❖ VULPESCU, Mihail, *Cântecul popular românesc*, București, 1930.
- ❖ ***, *Fontes historiae daco-romanie pertinentes*, (Izvoare privind Istoria României), volumul I, București, 1964.
- ❖ ***, *Fontes historiae daco-romaniae pertinentes*, (Izvoare privind Istoria României), volumul II, București, 1967.

V. ARTICOLE, STUDII:

- ❖ ALEXE, Gheorghe, *Colindele românești – comori de spiritualitate creștină*, în “Glasul Bisericii”, București, anul XII, 1953, dec., nr. 12, pp. 83-107.
- ❖ IDEM, *Legătura între om și firea înconjurătoare în colindele românești*, în “Mitropolia Olteniei”, Editura Mitropoliei Olteniei, Craiova, anul VIII, 1956, apr.-mai, nr. 4-5, pp. 200-209.
- ❖ BĂLAN, Cristian, *Obiceiuri folclorice de iarnă*, în “România literară”, anul II, 1969, nr. 52 (64) din 25 dec, pp. 7-13.
- ❖ BĂLAȘA, Pr. Dumitru, *Cuvântul românesc „Crăciun” în antroponime, toponime, folclor și etimologie*, în „Mitropolia Olteniei”, anul XXV, 1973, ian.-febr., nr. 1-2, pp. 97-140.
- ❖ BĂNESCU, Protos. Dr. Marcu, *Misterul Magilor*, în “Mitropolia Banatului”, anul XXXIX, 1989, ian.-febr., nr. 1, pp. 12-19.
- ❖ CĂȚOI, Diac. Mihai Ovidiu, *Semnificația semantică a termenului Crăciun*, în “Glasul Bisericii”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, anul LXV, nr. 9-12, sept.-dec., 2006, pp. 98-114.
- ❖ CĂNĂNĂU, Pr. Nicolae, *Semnificația și valoarea colindelor*, în “Glasul Bisericii”, anul XLIII, 1984, oct.-dec., nr.10-12, pp. 806-816.
- ❖ DINU, Maria, *Legende dobrogene despre Sfântul Apostol Andrei*, în “Biserica Ortodoxă Română”, București, anul LIII, 1935, nr. 9-10, pp. 493-503.
- ❖ GALERIU, Pr. Constantin, *Semnificatia colindelor*, în “Glasul Bisericii”, anul XXXII, 1973, nov.-dec., nr. 11-12, pp. 1228-1231.
- ❖ GOICU, prof. Simona; GOICU, dr. Viorica, *Cuvântul „Crăciun” în onomastica românească*, în “Altarul Banatului”, anul VII (XLVI), 1996, oct.-dec., nr. 10-12, pp. 58-65.
- ❖ IONESCU, Pr. Ion, *Despre originea și înțelesul cuvântul «Crăciun» în limba română*, în “Mitropolia Olteniei”, anul XXIII, 1971, nov.-dec., nr. 11-12, pp. 823-839.

- ❖ IONIȚĂ, Pr. Prof. Dr. Viorel, *Activitatea misionară a Sfântului Apostol Andrei în Scythia Minor (Dobrogea)*, în “Biserica Ortodoxă Română”, București, anul CVI, 1988, mart.-april., nr. 3-4, pp. 96-99.
- ❖ MANOLACHE, Pr. Mihai, *O colindă românească din anul 1787*, în “Biserica Ortodoxă Română”, București, anul LXXXIX, 1971, nov.-dec nr. 11-12, pp. 1228-1229.
- ❖ MIRON, Pr. Drd. Dan, *Idei morale și sociale în colindele românilor*, în “Biserica Ortodoxă Română”, București, anul LXXXVIII, 1970, iul.- aug., nr. 7-8, pp. 733-748.
- ❖ NECULA, Pr. Prof. Dr. Nicolae, *Colindele în viața românilor*, în “Glasul Bisericii”, anul XLVIII, 1989, nov.-dec., nr. 6, pp. 64-72.
- ❖ NICULESCU-LEORDENI, Pr. Nicolae, *Crăciunul*, în “Glasul Bisericii”, anul XXV, 1966, nov.-dec., nr. 11-12, pp. 1024-1051.
- ❖ PĂCURARIU, Pr. Prof. Dr. Mircea, *Începuturile vieții creștine pe teritoriul României de azi*, în “Biserica Ortodoxă Română”, București, anul CVIII, 1990, mart.-april., nr. 3-4, pp. 63-89.
- ❖ POPESCU, Prof. Emilian, *Creștinismul la Români. Rădăcinile lui răsăritene*, în “Biserica Ortodoxă Română”, București, anul CIX, 1991, nr. 4-6, pp. 100-102.
- ❖ RĂMUREANU, Pr. Prof. Ioan, *Noi considerații privind pătrunderea creștinismului la traco-geto-daci*, în „Ortodoxia”, Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, București, anul XXI, 1974, nr. 1, pp. 164-168.
- ❖ IDEM, *Sfinți și martiri la Tomis-Constanța*, în “Biserica Ortodoxă Română”, București, anul XCII, 1974, iul.- aug., nr. 7-8, pp. 975-1011.
- ❖ VERZAN, Pr. Dr. Sabin, *Propovăduirea Evangheliei în Sciția Mică (Dobrogea)*, în „Studii Teologice”, București, anul XLVII, 1995, iul.- dec., nr. 4-6, pp. 79-118.